

Divine Surprise: 1001 goddelijke vrouwen Van oermoeder Ma tot Maria

Artikel voor BRES, magazine voor religie, wetenschap en gnosis, april 2013

Door Dr. Annine van der Meer.

Divine Surprise. Het is zaterdag 17 november 2012. Eerder dat jaar maakte academie PanSophia een Cyprus reis en vandaag is het de dag van onze Cyprusreünie in Heiloo, vlak bij het bedevaartscentrum van O.L.Vrouwe ter Nood. In de ochtend zullen wij samenkomen in de abdij van Egmond en wij spreken af in de grote winkelruimte. Onze reisleidster en mijn goede vriendin ziet boven in de wand lange planken met reeksen iconen. Plots slaakt zij een kreet: haar oog is gevallen op de zeldzame icoon van het brandende braambos. Een oude monnik in pij en sandalen klimt de ladder op en brengt de icoon naar beneden. De stralende kleuren van het groen van het bosje en het rood van het vuur fonkelen ons tegemoet. Zij is er weg van. De afgelopen maanden heeft zij keihard gewerkt. Zij heeft de catalogus voor de komende tentoonstelling *Divine Surprise. Het vrouwelijke in God* vanuit het Duits in het Nederlands vertaald. Na van de monnik de prijs vernomen te hebben, geeft zij de icoon spijtig maar resoluut terug. 'Nee, ik doe het niet'. Bij de avondmaaltijd wacht haar een grote verrassing. Zij ontvangt een goed ingepakt cadeautje, een werkelijke *Divine Surprise*. Het is de icoon van het brandende braambos.

Uit het brandende braambos spreekt een vrouwenstem. Bij het volkomen verdiende cadeau –zij corrigeerde mijn laatste boek- geef ik een korte toelichting. Uit het brandende braambos spreekt geen mannelijke maar een vrouwelijke godheid. Het is de stem van El Shaddai of 'zij met de borsten'. Haar naam staat letterlijk in de Hebreeuwse teksten maar werd wegvertaald in God Almachtig en later in de Heer. El Shaddai wordt in Oud-Israël ook wel Ashera genoemd; haar naam is afgeleid van het Hebreeuwse asher (gelukkig) of 'zij die gelukkig maakt'. El Shaddai of 'zij met de borsten' en Ashera of 'zij die gelukkig maakt' zijn dus een en dezelfde. Vandaar dat Ashera van Israël op talrijke beelden prominente borsten heeft, die zij uitnodigend uitsteekt. Het heeft niets met seks of liederlijke orgieën te maken, zoals zolang gedacht is. Maar alles met leven geven, voeden en in stand houden. Van El Shaddai en Ashera loopt een directe lijn naar Maria. Ook zij wordt wel afgebeeld met een ontblote borst die zij haar zogend kind uitnodigend voorhoudt. En is het niet Maria met kind die op oosterse iconen in het altijd brandende braambos een kind op de arm houdt? Wat doet zij in het brandende braambos?

Maria meer dan een aardse vrouw. In de vroeg-christelijke en oosters-orthodoxe kerken is Maria veel meer dan de aardse moeder van Jezus. Zij is de goddelijke moeder van Christus, zij is de Moeder Gods, die Christus geboort heeft. Daarom heeft zij in de Griekse wereld ook de naam *Panagia* of te wel 'Al-heilige Moeder Gods'. Zij is de *Zoodochos Pyghi* of te wel 'de levengevende Bron die nooit opdroogt'. Zij is *Pantanassa* of 'Moeder Aarde'. Zij is *Panagia Odigitria* of 'zij die de weg wijst'. Zij is *Panagia Platytera tou Ouranou* of 'zij die ruimer is dan het heelal'. Zij is de Moeder van het Al of de Al-Moeder.

1001 aardse vrouwen. Terug naar Nederland. Het is de vooravond van donderdag 14 februari Valentijnsdag 2013. Ik zit klaar voor het journaal van 18.00u en het actualiteitenprogramma 'Een Vandaag' daarna. In de laatste van de drie besproken actualiteiten wordt de kijker meegenomen naar een tentoonstelling die morgen wordt geopend. Tevens wordt een nieuw vuistdik boek gepresenteerd. Het is getiteld *1001 vrouwen*, naar de gelijknamige tentoonstelling. Ik ben blij en verheugd. Eindelijk! In tentoonstelling en boek komen de verhalen van bijzondere, beroemde, beruchte maar ook onbekend gebleven vrouwen tot leven. Ze hebben de vaderlandse geschiedenisboeken nooit gehaald, maar leverden wel een fundamentele bijdrage aan onze geschiedenis. In dit dikke boek worden ze uit de vergetelheid gehaald en krijgen ze postuum eerherstel. Ik verbaas me over de synchroniciteit met de dingen waar ik op dit moment mee bezig ben. Hoe kunnen dingen samenvallen. Want 2013 heeft nog meer surprises in petto!

1001 goddelijke vrouwen. Het zijn niet alleen vergeten *aardse* vrouwen die in onze herinnering worden teruggebracht. Die langverwachte eer valt in tal van komende tentoonstellingen ook te beurt aan diverse verloren *goddelijke* dames. Een van hen is Vrouwe Wijsheid uit oud-Israël. Zij staat als Moeder van oud-Israël aan de bron van latere goddelijk-vrouwelijke verschijningsvormen. Oud-Israël kende een oermonotheïsme waarin de drieheid van het goddelijke gekend werd in de driehoek Moeder-Vader-Zoon.

Divine Surprise in Amsterdam. In het *Bijbels Museum* in Amsterdam is vanaf 8 maart tot 25 augustus een bijzondere tentoonstelling te zien genaamd *Divine Surprise! Het vrouwelijke in God. Van de oosterse godin tot het beeld van Maria*. De tentoonstelling bevat ruim 200 vrouwelijke figurines uit de collectie van het Bibel+Orient Museum van de Universiteit van Fribourg/Freiburg in Zwitserland. Zij beslaan een tijdspanne van 10.000 jaar: het gaat van de oudste Neolithische oermoeders uit Israël van c. 9600 BC via godinnen van Oud-Israël tot aan de christelijke Maria, de moeder van Jezus.

Wie herschrijft de wereldgeschiedenis? In feite kan aan de hand van het boek *1001 vrouwen* de 'vaderlandse' geschiedenis herschreven te worden. Want het vrouwelijke en mannelijke kunnen nu geïntegreerd met elkaar in beeld komen bij komende generaties. Na het herschrijven van de vaderlandse geschiedenis volgt de wereldgeschiedenis. Echter...van een aantal feiten die zich wereldwijd voordoen, zijn nog slechts weinigen op de hoogte. Wat is er aan de hand?

Van pin-up tot oermoeder. Vanuit de prehistorie zijn er 'vrouwenbeeldjes' overgeleverd die in de traditionele archeologie 'Venussen' genoemd werden. Het gaat om rubensachtige beeldjes met sterk uitgegroeide en buitenproportionele geslachtsdelen: borsten, billen, heupen en Venusheuvel. De eerste mannelijke archeologen uit de 19^e eeuw vonden ze lelijke misbaksels. Als kinderen van hun Victoriaanse tijd bestempelden ze de dames als wellustige pin-ups. Toen de Venus van Hohle Fels uit Duitsland uit 35.000 v. Chr. gevonden werd, benoemden de heren archeologen haar anno 2009 in de wereldpers als 'pin-up' en 'play girl of the year'. Zo verzekerden zij zich van de volle aandacht van diezelfde wereldpers. Inmiddels wordt steeds meer duidelijk dat wij geen pin ups zien maar vrouwelijke leiders van de vroege mensheid, oermoeders. In de aller-vroegste tijden der jagers-verzamelaars worden de volle dames staand afgebeeld. Deze ijstijd-Venuskunst heeft als pikant detail dat er hoofdzakelijk dames en vrijwel geen heren worden afgebeeld. En dat blijft zo nog vele eeuwen lang na de ijstijd.

Van clanmoeder tot godin. In de tijden van de vroege landbouw na de ijstijd gaan de Venusdametjes zitten, dit omdat zij nu niet meer als nomaden rondtrekken maar zich vestigen. Bij hun tuinen en akkertjes bouwen zij zich een groot-familiehuis. Hier hebben de dames de leiding en bewerken in teams het land. In de vroegste landbouwnederzettingen in de Jordaanvallei zijn menshoge en ook kleinere clanmoederbeelden gevonden, waarvan miniatuur kopietjes werden gemaakt voor iedere afzonderlijke familie. De grotere beelden in de centrale heiligdommen hadden een samenbindende kracht. Ze worden zo belangrijk dat latere generaties ze vergoddelijken tot godinnen. De 'godinnen' tonen dezelfde symbooltaal als de oermoeders. Wat het meest bijzonder is: de Venuskunst komt wereldwijd voor.

Van godin tot seksslavin. Weer later in Brons- en IJzertijd slanken de volle en naakte dames af maar hun levengevende organen zoals borsten en venusheuvel blijven vol in beeld. Weer later verliezen ze hun sacrale naaktheid en worden ingepakt in lagen kleding. Op de hoofden verschijnen torenhoge bouwsels van symbolen die hun beste tijd gehad hebben en de gezichten gaan schuil achter lagen make-up. Een enkele Griekse beeldhouwer haalt Venus uit de kleren en veroorzaakt een schandaal in

zijn tijd. Daarna is het de (voornamelijk mannelijke) kunstenaars slechts bij mythologische en bijbelse thema's toegestaan naakte dames te schilderen. En zo is de verleidelijke naakte Venus uit de kunstgeschiedenis geboren. En dit vervormde vrouwbeeld uit de klassieke oudheid leeft opnieuw op in de Renaissance en wordt vervolgens in moderne hand- en studieboeken opgehemeld als zijnde hét antieke vrouwbeeld.

Het mensbeeld in een modern kinderboek. In een recent kinderboek '*Kijk en Leer. Dinosaurussen in de prehistorie*' uit 2006 wordt de prehistorische mens als man afgebeeld die dieren doodt en met andere mannen vecht met knots en slinger. De vrouwen komen niet in beeld, terwijl de *kunst* uit de prehistorie juist het vrouwelijke in beeld brengt. De man is de jager, de kunstenaar, de pottenbakker en de medicijnman. Tal van recente ontdekkingen veranderen dit eenzijdige beeld van een primitieve en oorlogszuchtige oermens. Afdrukken van handen in prehistorische grotten blijken bijvoorbeeld niet alleen van mannen maar ook van vrouwen: dus ook vrouwen maakten rotskunst en kleinkunst. Ook de vrouw leverde haar bijdrage aan de evolutie. Het grote bewijs hiervan vormt de grote hoeveelheid voornamelijk vrouwelijke kunst uit prehistorische én moderne 'samenlevingen in balans': samenlevingen van vrede en niet van oorlog en agressie.

Wereldwijde krachtplaatsen. Over de hele wereld zijn er krachtplaatsen in Moeder Aarde waar de energie krachtiger wervelt en vitaliseert. Het zijn plaatsen in de vrije natuur bij stromend water, hoog op de ronde berg of de opbollende heuvel of in een grot of diepe kloof. Er zijn grote bomen of opborrelende bronnen. Die plekken werden ervaren als de lichaamsdelen van Moeder Aarde en daar kwam men samen. Men richtte er grote stenen op. Het werden plekken waar voorouders herdacht werden, ontmoetingsplaatsen voor meerdere clans. Op dit moment ontwikkelt zich de wetenschap der sacrale landschapskunde.

De culturele lagen in de iconografie van Artemis van Efese. In Artemis van Efese vloeien allerlei culturele lagen samen. Zij is patrones van de wilde natuur: altijd verbonden met de wateren en de ongerepte natuur. Zij werd vereerd in een zwarte steen. Vandaar dat haar gezicht soms nog zwart is. In haar langgerekte strakke gestalte kom je ook de schematische boom of heilige paal tegen waarin zij oorspronkelijk vereerd werd. Allerlei dieren houden haar gezelschap. De hinds aan weerskanten herinneren aan de tijd dat de grote moeder nog ervaren werd in de hinde met het grote gewei dat zich vertakte als een heilige boom, de stamboom van de familie. De bijenkoningin, de leeuw en leeuwin, de koe en de stier; kortom allerlei dieren maken deel uit van haar entourage en nestelen zich op of om haar beeltenis. Haar iconografie of beeldtaal is dus opgebouwd uit motieven uit de minerale wereld (steenverering) en uit de planten- en dierenwereld. Dan tot slot zijn er de kosmische symbolen van de dierenriem, de maan en de sterren die verwerkt worden in haar sieraden, kleding en hoofdtooi. Artemis is Moeder van de kosmos en de aarde.

Artemis van Efese

Zij met de vele borsten. Artemis van Efese wordt ook wel 'Artemis Polymastos' genoemd of 'zij met de vele borsten'. Maar deze vermeende 'borsten' hebben geen tepel. Ze zouden oorspronkelijk door offeraars aan haar buikgordel zijn gehangen. Het zijn geen afgesneden balzakken van geofferde stieren of nog afschuwelijker van priesters die zichzelf castreerden. Het zouden vruchten kunnen zijn van amber of kleine geofferde leren zakjes met daarin de eerste levensbehoeften.

Van Artemis naar Maria. Rond 400 na Chr. werd de grote Artemistempel te Efese verwoest en van de ruïne werd later in Efese een Maria kerk gebouwd. In 431 na Chr. werd Maria op het concilie van Efese uitgeroepen tot Moeder Gods. Van de 18 donkergroene marmeren pilaren uit de grote Artemistempel komen er acht terecht in de Hagia Sophia, de kerk van Wijsheid in Istanboel.

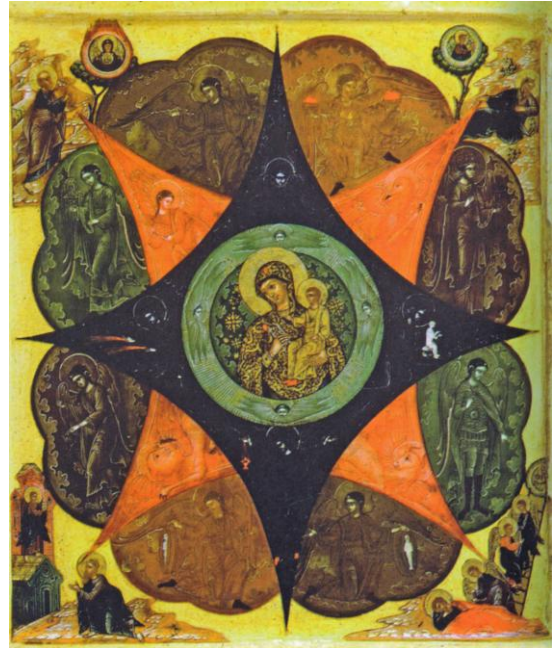
De grote godin van Cyprus. Op Cyprus wordt de grote godin op verschillende plaatsen vereerd. Ze heette ooit Wanassa of 'de Vrouwe' en wordt later onder Griekse invloed Aphrodite genoemd. Desondanks vertoont de iconografie van de Cypriotische Aphrodite veel oosterse invloed. In haar hoofdheilichdom bij Paphos wordt ze vereerd als grote zwarte steen. Elders doet zij zich voor als jonge

lentegodin van de liefde. Weer ergens anders is zij de moeder met een kind aan de borst. Op weer een andere plaats is zij de oude wijze. In de duisternis van de grot ontfermt zij zich over de geliefde doden. Aphrodite kan zwart zijn; zij kan tweevoudig zijn in haar lente en herfstaspect; zij kan een baard hebben en is dan manvrouwelijk en tot slot: zij kan gewapend gaan.

Van Aphrodite naar Maria. Bovenop de veel grotere antieke Aphrodite-tempel in het antieke Paphos is er een kleine Maria kerk gebouwd; deze staat aan de rand van het huidige dorp Kouklia. In de kerk is er een icoon genaamd Panagia Galaktrophousa naar de Almoeder die altijd melk geeft. Net als in de (heidense) oudheid Almoeder Aphrodite gevraagd werd de melk uit de moederborst te laten stromen, komen nu christelijke vrouwen bij de icoon van Almoeder Maria votiva offeren met dezelfde bede. Overal en altijd is er die transculturele overdracht.

Een vrouwelijke god spreekt uit het brandende braambos. De icoon van het brandende braambos toont je een achtpuntige ster. Het groene vierkant stelt het groen van het bosje voor en het rode vierkant staat symbool voor het vuur. In het midden is er een medaillon met daarin de Moeder Gods met kind. Lang is mij dit onduidelijk gebleven. Wat doet Maria in het vurige bosje? Dit mysterie is opgelost toen ik kennis maakte met het werk van Margaret Barker, een Engelse theologe gespecialiseerd in archaisch Hebreeuws. Zij maakte duidelijk dat de naam van de vrouwelijke godheid met opzet is wegvertaald. Maar op de icoon is de verbinding tussen de Vrouwe met de volle borsten en de Maria met kind behouden gebleven.

Wil je meer weten over deze 'vertaalslagen' die de oude Hebreeuwse teksten onder de handen van corrigerende schrijvers moesten ondergaan, kom dan naar de conferenties die academie PanSophia in mei gaat organiseren in het Bijbels Museum in Amsterdam, pal naast de tentoonstellingsruimten waar de Vrouwe van Israël tijdelijk tentoongesteld zal worden.

Dr. Annine van der Meer, voorzitter Academie PanSophia.